

Vlaanderen
is kansrijk opgroeien

Jongvolwassenen in precair verblijf

Enkele kapstokken in visie

Op basis van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) hebben alle niet-begeleide minderjarige vreemdelingen (hierna: NBMV) gedurende de hele periode van hun minderjarigheid recht op opvang en bescherming (*'best interests of the child'*).¹ Wanneer de jongere de meerderjarigheid bereikt, valt de bijzondere bescherming van het IVRK weg. Achttien jaar wordt door het IVRK als leeftijdsgrens gehanteerd om te kunnen spreken van minderjarigheid. Onderzoek toont evenwel aan dat er een grote discrepantie is tussen het juridische perspectief en de sociologische realiteit bij het bereiken van de meerderjarigheid (Verhellen, 2000; James & Prout, 1997; Westberg, 2004). Dit geldt ook voor NBMV: hun kwetsbaarheid stopt niet bij 18 jaar. Het gegeven dat de bescherming slechts van tijdelijke aard is, met name tot 18 jaar, zet deze jongeren nog meer met een voortdurend onzeker toekomstperspectief in het leven, wat voor hun emotioneel welzijn bijzonder belastend is. Een rapport van de Human Rights Council (2017) geeft aan dat het meer dan wenselijk is om de hulpverlening aan (voormalige) NBMV ook na de minderjarigheid verder te zetten. Als maatschappij moeten we onze verantwoordelijkheid opnemen ten aanzien van deze jongeren: hen op vrij jonge leeftijd met beperkte of zonder omkadering alleen verder laten stappen in een voor hen vaak nog weinig bekende/gekende maatschappij is niet wenselijk.²

Voor jongeren met een wettig verblijfsstatuut is de toegang tot maatschappelijke instituties zoals onderwijs, de arbeidsmarkt of sociale bescherming verzekerd. Zij genieten een duurzaam verblijfsrecht in België. Voor jongeren die nog wachten op een beslissing in hun verblijfsprocedures of die een negatieve beslissing hebben gekregen – kortom: jongeren in precair verblijf – is de situatie anders. Toegang tot basisrechten is aflopend (vb. onderwijs, ziekteverzekering) of onbestaand (OCMW-steun, toegang tot arbeidsmarkt). Jongeren zonder wettig verblijf kunnen na hun 18^e verjaardag een bevel krijgen om het grondgebied te verlaten (BGV) en gedwongen van het grondgebied worden verwijderd.

Kwaliteitsvolle hulpverlening organiseren is ook voor NBMV (17 – 25 jaar) in precair verblijf essentieel. De vraag is hoe we kwaliteitsvolle hulpverlening definiëren voor jongeren in precair verblijf.³

Het is belangrijk om voor de jeugdhulp een kader uit te werken voor jongvolwassenen in precair verblijf omdat:

- Ook jongeren in precair verblijf hebben het recht op kansrijk opgroeien, in een weliswaar erg onzeker (toekomst)perspectief. Het is onze opdracht om mee na te denken hoe jeugdhulp een gepast antwoord kan bieden op deze maatschappelijke uitdaging;
- Het idee leeft dat meer en meer jongeren in precair verblijf instromen in de (voortgezette) jeugdhulp.⁴ Noch BINC noch INSISTO kunnen evenwel accurate cijfers aanleveren over het aandeel jongeren in precair verblijf in jeugdhulp. Er wordt niet bijgehouden of een jongere wel of geen verblijfsstatuut heeft. Ook deze jongeren hebben het recht om in een veilig en duidelijk kader na te kunnen denken rond toekomstoriëntering;

¹ Wanneer de Staat een minderjarige aantreft die niet begeleid is door zijn ouders of voogd, moet de staat alles in het werk stellen om de minderjarige te herenigen met zijn opvoedingsverantwoordelijken en in afwachting daarvan opvang en bescherming bieden. (Heen en Retour - Kinderrechtencommissariaat, toelichting art. 22 IVRK, p. 22 - 23).

² Het volledige rapport is te raadplegen via deze link: [1712498 \(undocs.org\)](https://undocs.org/1712498)

³ We gebruiken de verzamelterm 'precair': we bedoelen daarmee alle mensen voor wie het niet zeker is dat ze ooit een definitief verblijfsrecht in België zullen krijgen: mensen met een lopende verblijfsprocedure waarvan de overheid nog geen beslissing heeft genomen over het verblijf en mensen zonder wettig verblijf.

⁴ De recente dak- en thuislozentelling toont aan dat 30% van alle dak- en thuisloze personen onwettig in België verblijft. In 2021 nam het CGVS 18.513 beslissingen voor 23.248 personen. Dit is een stijging van 30% ten opzichte van 2020. Ongeveer 50% van deze beslissingen is negatief.

- Het kwaliteitsvol begeleiden van jongeren in precair verblijf is een uitdaging waar heel wat hulpverleners mee worstelen. Veel organisaties zijn zoekende in de wijze waarop kwaliteitsvolle zorg georganiseerd kan worden.
- De vraag van voorzieningen (en van NBMV?) om eenzelfde kader te creëren in de bejegening van deze jongeren, ongeacht regio en voorziening. Dit voorkomt shopgedrag bij jongeren/voogden en weigeringen van organisaties om jongeren in precair verblijf te begeleiden.

Binnen de vooropgestelde doelgroep willen we in het bijzonder ook de aandacht vestigen op de groep van jongeren in pleegzorg in een precare verblijfsituatie. Op basis van overleg met het werkveld⁵ blijkt dat deze populatie zeer heterogeen is naar problematiek⁶. Dit zorgt voor bijzonder complexe pleegzorgsituaties. Bij perspectiefzoekende en -biedende pleegzorg stellen de problemen zich des te scherper omdat het zwaartepunt van het verblijf van de pleegjongeren zich in het pleeggezin bevindt (in principe zijn ze daar gedomicilieerd), ze maken integraal deel uit van het dagdagelijks leven van de pleeggezinnen (bv. mee op vakantie gaan). Bijgevolg zullen naast de zware emotionele problemen voor de pleegjongeren en -gezinnen de praktische problemen die het gevolg zijn van een precair verblijf zeer sterk op de voorgrond treden, ook bij de begeleiding van de pleeggezinnen. In het geval dat de jongeren ook nog ouders hebben (en dus geen NBMV zijn) is er bovendien vaak ook geen voogd beschikbaar waardoor de regie voor de administratieve zoektocht naar een verblijfsstatus volledig bij de pleegzorgbegeleider komt te liggen.

Uitgangspunten voor de hulpverlening aan jongeren in precair verblijf:

- **We vinden het vanuit Opgroeien belangrijk na te denken hoe we voor deze jongeren jeugdhulpverlening zo kwaliteitsvol mogelijk kunnen organiseren.** Ook deze jongeren hebben het recht om kansrijk op te groeien. Voor ons is dat, vanuit een positieve mensvisie, een gerichtheid op de vragen, verlangens, dromen en noden die een jongere ervaart, ongeacht de zware rugzak, de trauma's, het onzeker toekomstperspectief die een jongere met zich meedraagt. Die positieve mensvisie gaat er vanuit dat elke jongere basisbehoeften heeft en zingeving wil ervaren, hoe klein ook. Derluyn (2019) pleit ervoor om radicaal te kiezen voor een op noden gerichte, pedagogische benadering vanuit een mensenrechtelijk perspectief, waarbij de ondersteuning geen 'one-size-fits-all' benadering is, maar gestoeld wordt op de individuele noden en sterktes van elk individu (in precair verblijf). Oog hebben voor zingeving en de kwetsbaarheden van iedere jongere moet deel uitmaken van deze ondersteuning.
- Jongvolwassenen hebben ook in precair verblijf het recht om een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. Hulpverleningsorganisaties – ook jeugdhulp – kunnen/mogen hierbij een belangrijke rol spelen. De federale verblijfswet stelt een duidelijke grens aan begeleiding van jongeren die de meerderjarigheid bereikt hebben en geen wettig verblijf hebben: (helpen) mogelijk

⁵ We baseren ons op de focusgroep van 6 juni 2023 met experts 'cultuursensitief werken' uit de 5 provinciale diensten voor pleegzorg.

⁶ De populatie omvat zowel jongeren zonder een vast of wettig verblijfsstatuut (v.b. jongeren van migranten die nooit een procedure gestart zijn en die soms bij toeval aan het licht komt; jongeren waarbij er nooit een procedure werd opgestart of werd onderbroken door de afwezigheid van nationaliteitskenning) als jongeren in een onzekere verblijfsituatie omdat ze bv. nog in een procedure zitten. Het kan daarbij gaan over jongeren uit landen van de Europese Economische Ruimte of jongeren uit zogenaamde derde landen (buiten de EER). Bovendien gaat het zowel over NBMV als over jongeren mét ouders. In dat laatste geval is de precare verblijfsstatus van de jongere het gevolg van het feit dat de ouder ook geen verblijfsstatus heeft.

maken dat iemand die daar geen recht toe heeft hier toch kan verblijven is strafbaar, tenzij het gebeurt om **humanitaire redenen** (art. 77).⁷

- Jongeren in precair verblijf in transitie naar volwassenheid hebben, net zoals elke andere jongere, aspiraties, dromen, noden en eventueel hulpvragen. Hulpverlening is samen met de jongere en zijn context de huidige situatie uitklaren, kijken welke toekomstperspectieven, aspiraties en dromen er zijn, nagaan hoe de jongere en zijn context kunnen versterkt en ondersteund worden zodat de jongere, hier of in een ander land, op eigen kracht verder kan.

De hulpverlening moet jongeren op de hoogte brengen van de risico's en mogelijke consequenties van keuzes die zich situeren buiten de regelgeving. De hulpverlening is niet verantwoordelijk voor de keuzes die de jongere maakt, maar mag er ook niet blind voor zijn. Als een jongere kiest voor zwartwerk of andere irreguliere activiteiten, wordt dit opgenomen in de begeleidingsgesprekken en besproken met de voogd.

Jongeren hebben recht op juiste en volledige info: de nadelen en risico's van precair verblijf, de mogelijke voordelen van vrijwillige terugkeer wanneer dit mogelijk is, de mogelijkheid van gedwongen uitwijzing moeten ook aan bod komen tijdens begeleidingsgesprekken.

- Bij jongeren in precair verblijf is het belangrijk om het gesprek over het toekomstperspectief aan te gaan rond de meerderjarigheid (cf. infra). De methodiek van toekomstoriëntering kan inspiratie bieden. Toekomstoriëntering omschrijven we als het stimuleren en versterken van mensen om vanuit hun oorspronkelijke migratie en op basis van hun huidige situatie nieuwe mogelijkheden te verkennen om hun migratieproject alsnog te realiseren of er een zinvolle wending aan te geven.⁸ Toekomstoriëntering is gericht op een zinvol toekomstperspectief voor het migratieproject van de hulpvrager. Alleen hij bepaalt wat voor hem zinvol is. De jongere blijft eigenaar van zijn traject.
- Voortgezette jeugdhulp moet gebeuren op basis van een weloverwogen beslissing die rekening houdt met de situatie en het perspectief van de jongvolwassene (en zijn context) en met de krijtlijnen uitgezet door het actieplan jongvolwassenen. Er kan niet zomaar blindelings worden aangenomen dat voortgezette jeugdhulp de enige 'te verkiezen' piste is of standaard naar voren geschoven wordt. Op basis van een gedragen besluitvorming, gestoeld op het ondersteuningsplan jeugdhulp, moet het duidelijk zijn waarom voor voortgezette jeugdhulp gekozen wordt. Het spreekt voor zich dat intersectorale samenwerking, zowel binnen de jeugdhulp als met de volwassenenhulpverlening (samenlevingsopbouw, CAW, CGG,...) en andere partners (Orbit,

⁷ We kunnen ook verwijzen naar volgende zaken:

- Parlementaire stukken: <https://www.senate.be/www/?Mival=/publications/viewPub.html&COLL=S&LEG=1&NR=648&VOLGNR=4&LANG=nl> humanitaire uitzondering moet zo ruim mogelijk geïnterpreteerd worden en elk niet-economisch en niet-crimineel voordeel omvatten.

- Parlementaire vraag i.v.m. humanitaire hulp aan personen in onwettig verblijf geboden door vzw's: <https://www.senate.be/www/?Mival=publications/viewPub&COLL=B&PUID=50335924&TID=50356002&POS=1&LANG=nl>.

- Rapport Myria over Transmigratie: p. 104 roept op om humanitaire uitzondering verder ter verduidelijken: https://www.myria.be/files/Myriadoc_10_transmigratie.pdf. Zie ook Jaarverslag 2019 waar sprake is van een Omzendbrief die richtlijnen geeft aan de parketten over de toepassing van de humanitaire uitzondering (https://www.myria.be/files/Jaarverslag_2019_Mensenhandel_en_mensensmokkel.pdf, p102-103).

- De voormalige Omzendbrief (conclusie op p.4): https://www.om-mp.be/sites/default/files/u1/col_10_2010_-_article_77_loi_du_15.12.1980.pdf

⁸ Meer info: o.a. [Toekomstoriëntering | Agentschap Integratie en Inburgering \(agii.be\)](https://www.agii.be/toekomstoriëntering)

Vluchtelingenwerk Vlaanderen, International Organization for Migration (IOM), Fedasil, Agentschap Integratie en Inburgering,...) aangewezen is, vanuit gedeelde verantwoordelijkheid⁹.

Het feit dat een jongere geen eigen/voldoende inkomsten heeft, is op zich niet voldoende om voortgezette jeugdhulp aan te vragen/te verlengen. Deze jongeren mogen niet afhankelijk worden van jeugdhulp voor hun levensonderhoud.

- Voortgezette jeugdhulp kan precair verblijf niet ongedaan maken. Het kan wel een mogelijkheid bieden om gedurende een periode, afgebakend in tijd, ondersteuning te bieden aan jongeren die nog zoekende zijn in hun toekomstperspectief.

Actieplan jongvolwassenen geeft handvatten voor het uittekenen van het toekomstproject

Ook voor elke NBMV moet een **groeiplan** (16 jaar) of een **ondersteuningsplan jeugdhulp** (17 jaar) worden opgesteld (cf. actieplan jongvolwassenen en de bijhorende richtsnoerennota): *Wat is het levensdoel van de jongere? (fundament = zingeving) Welke wensen en dromen wil de jongere najagen? Wat wil de jongere bereiken op de diverse levensdomeinen? Waar wil hij of zij staan binnen 1 à 2 jaar? Wat is er nodig (financieel, materieel, kennis, vaardigheden, sociaal, emotioneel,...) om dit te realiseren, samen met de context (!) – zowel in het thuisland als in België - (en de voogd)?*

Dezelfde leidende principes, zoals eigenaarschap over zijn toekomstplan en vertrekken vanuit de krachten en mogelijkheden van de jongere, zijn ook hier van toepassing.

Binnen de (jeugd)hulpverlening bieden we integrale begeleiding aan. Het verblijfsaspect is slechts één facet. Het verblijfsaspect heeft wel een bepalende invloed op het groei- en ondersteuningsplan. Bij legaal verblijf zijn er verschillende hulpbronnen waar de jongere op kan terugvallen: toegang tot het onderwijs en arbeidsmarkt, recht op steun via het OCMW,... Door het verblijfsrecht kan de jongere in ons land een toekomst uitbouwen. Praktijkervaring leert ons dat jongeren in precair verblijf andere noden, andere perspectieven ervaren dan jongeren met een legaal verblijf. Bij precair verblijf moeten er, naast de mogelijkheden om alsnog legaal in het land te verblijven (plan A), andere pistes (plan B) worden uitgewerkt. Vier scenario's op vlak van 'toekomstoriëntering' moeten onderzocht en besproken worden, waarbij telkens de jongere zelf aan het stuur zit, in een dynamisch reflectieproces:

- (Alsnog) wettig verblijf: Wat zijn de opties als de uitkomst van de verblijfsprocedure(s) negatief is/zijn? Wat zijn de te bewandelen pistes om alsnog te komen tot een wettig verblijf? Welke beroepsmogelijkheden bestaan er? Is er een andere procedure die in deze individuele situatie kan ingeroepen worden? Hoe kan een dossier versterkt worden om de slaagkansen te vergroten? (vb. authentieke documenten laten overkomen uit het herkomstland).
- Terugkeren naar het land van herkomst: Is er een steunend netwerk waar de jongere terecht kan in het herkomstland? Wat is er nodig om van terugkeer iets positiefs te maken? Welke ondersteuning bestaat er voor vrijwillige terugkeer? Kan de jongere veilig terugkeren?¹⁰ Als aangetoond kan worden dat de veiligheid niet verzekerd is of dat er geen adequate zorg en opvang voorhanden is, dan kan dit een basis vormen om een nieuwe asielaanvraag te rechtvaardigen. Als er vooral materiële of

⁹ Voor voortgezette hulp in het kader van pleegzorg verwijzen we naar https://www.jeugdhulp.be/sites/default/files/documents/180604_rzb_voortgezette_pleegzorg.pdf

¹⁰ Verschillende rapporten attesteren dat terugkeer naar Afghanistan problematisch is voor verwesterende personen. Het UNHCR stelde in 2018 dat Afghaanse jongeren die terugkeren naar Afghanistan een verhoogd risico op vervolging lopen wanneer zij 'verwesterd' zijn (zie UNHCR, *UNHCR Eligibility guidelines for assessing the international protection needs of asylum-seekers from Afghanistan*, Genève, 2018, www.refworld.org/docid/5b8900109.html).

praktische problemen zijn om terug te keren naar het herkomstland, kan dit misschien opgelost worden via de ondersteuning voor vrijwillige terugkeer.

- Doormigreren naar een ander land: Sommige jongeren hebben familie, vrienden of kennissen in een derde land. Het is waardevol om te onderzoeken onder welke voorwaarden legale migratie mogelijk is. Als dit een haalbare kaart is, kan een toekomstproject in een derde land uitgewerkt worden. Via de Dublin-procedure is in bepaalde gevallen hereniging met een familielid die in een andere lidstaat verblijft mogelijk. IOM ondersteunt onder bepaalde voorwaarden de vrijwillige terugkeer naar een derde land.
- Voorbereiden op precair verblijf: Kan onwettig verblijf in ons land een oplossing zijn, ondanks zijn vele beperkingen omdat de rechten die verworven zijn tijdens de minderjarigheid stoppen of aflopen vanaf de meerderjarigheid? Een leven zonder wettig verblijf is (over)leven met een beperkt vangnet. De dreiging dat de jongere opgesloten en onder dwang uitgewezen wordt, is permanent aanwezig. Er is een beperkt hulpaanbod voor mensen zonder wettig verblijf (vb. voedselhulp, nachtopvang, juridisch advies of medisch consult), maar dat is heel fragmentarisch en nooit voldoende om een (kwaliteitsvol) bestaan op te bouwen. Niettemin zijn er jongeren die in hun context steunbronnen hebben waardoor ze op eigen kracht verder kunnen. Als er geen steunbronnen zijn om hier te leven zonder hulpverlening, dan is er geen basis om een toekomstproject op te bouwen.

Op vlak van toekomstoriëntering zijn er 2 doelstellingen die moeten bereikt worden:

- 1) Jongeren in precair verblijf correct, tijdig en volledig informeren over hun verblijfssituatie. Hen laten nadenken over hun toekomstmogelijkheden, met pro's en contra's, samen met de context en de voogd is noodzakelijk.
- 2) Jongeren in precair verblijf versterken en activeren om een bewuste, realistische keuze te maken voor hun toekomst.

Bij precair verblijf worden de 4 pistes, samen met de jongere, zijn context en de voogd grondig onderzocht en wordt uitgemaakt welke piste(s) de meest solide perspectieven bieden voor de jongere. Doorheen dit traject wordt gezocht naar *hulpbronnen*, in het netwerk van de jongere en daarbuiten, bij diensten of organisaties die hulp bieden aan mensen in precair verblijf. M.a.w. wat kunnen andere organisaties (jeugdhulp, CAW, CGG, samenlevingsopbouw, cel 'vrijwillige terugkeer' Fedasil, IOM,...) betekenen in het traject van toekomstoriëntering en erna? *Bijvoorbeeld*: 'Begeleiding precair verblijf' is een aparte module van de CAW waarbij de focus van de begeleiding ligt op het migratietraject.

Wat na de meerderjarigheid?

Voortgezette jeugdhulp moet gebeuren op basis van een *weloverwogen beslissing* die rekening houdt met de situatie en het perspectief van de jongvolwassene (en zijn context) en met de krijtlijnen uitgezet door het actieplan jongvolwassenen. Er kan niet zomaar blindelings worden aangenomen dat voortgezette jeugdhulp de enige 'te verkiezen' piste is of standaard naar voren geschoven wordt. Op basis van een gedragen besluitvorming, gestoeld op het ondersteuningsplan jeugdhulp, moet het duidelijk zijn waarom voor voortgezette jeugdhulp gekozen wordt. Voortgezette jeugdhulp louter omwille van financiële redenen (verblijfssubsidie) kan niet.

Na de 18^e verjaardag vormt het ondersteuningsplan jeugdhulp de pilaar van de voortgezette hulpverlening (cf. actieplan jongvolwassenen). Toekomstoriëntering is de rode draad van dit plan bij jongeren in precair verblijf. De leden van de stuurgroep NBMV, en bij uitbreiding meer en meer jeugdhulporganisaties die jongeren in precair verblijven opvangen en begeleiden, geven aan dat het 'klassieke' CBAW-traject, met bijhorende verblijfssubsidies, niet het juiste antwoord is op de (hulp)vragen van jongeren in precair verblijf.

Het denkproces rond toekomstoriëntering is pas mogelijk op het moment dat jongeren de boodschap hebben gekregen dat er “binnen afzienbare tijd” geen recht (meer) is op financiële/materiële ondersteuning (verblijfssubsidie). Pas dan komt er bij de jongere mentale ruimte vrij om na te denken over zingeving, over toekomstperspectief, over het bewandelen van (realistische) paden in de samenleving.

Door het onvoorwaardelijk aanbieden van een begeleiding wordt valse hoopverlening gecreëerd. De praktijk leert ons dat de jongere zich laat omringen door een bubbel van hoop. Een negatieve beslissing op een verblijfsprocedure betekent niet dat de jongere deze realiteit toelaat. Het erkennen van deze negatieve beslissing speelt zich af op existentieel niveau. Vaak zien we dat de jongere er alles aan doet om niet geconfronteerd te worden met de realiteit en zich vasthoudt aan begeleiding, school en werk om alsnog de hoop niet op te geven.

De confrontatie met deze realiteit gebeurt dan ook procesmatig. Het is aan de begeleider en mogelijks het netwerk om deze bubbel te doorprikken en de jongere procesmatig naar de realiteit te brengen. Van daaruit kan een doordachte keuze gemaakt worden rond zijn verdere toekomst.

Een duidelijk (begeleidings)kader, afgebakend in tijd, lijkt hier noodzakelijk. **Veiligheid, voorspelbaarheid en vertrekkend vanuit het herstelgericht handelen, zijn basisprincipes.** M.a.w. het DNA van jeugdhulp blijft overeind: kansen creëren, vertrouwen in de kracht van iedere betrokkene, ruimte creëren waar men kan ‘zijn’ en jongeren ondersteunen in het denkproces over het vorm geven van hun toekomst. Alleen zal sterker moeten ingezet worden op toekomstoriëntering, binnen een duidelijk en voorspelbaar kader.

Het creëren van een duidelijk kader binnen jeugdhulp zal er ook voor zorgen dat organisaties minder weigerachtig zullen staan om jongeren in precair verblijf te begeleiden.

Vanuit deze visie zijn Oranjehuis vzw en Minor Ndako vzw de laatste 2 jaar innovatief aan de slag gegaan om een antwoord te bieden aan +17-jarige jongeren in precair verblijf. Deze projecten creëren een kader waarbij begeleiding geen (financiële) afhankelijkheid en valse hoop op een wettig verblijf in stand houdt, maar net de voorwaarden schept om met jongeren naar een duurzaam perspectief toe te werken. Hun tussentijdse resultaten zijn inspirerend voor elke organisatie in de zoektocht naar het ondersteunen van jongeren in precair verblijf. Vanuit Opgroeien gebruiken we de krijtlijnen van Future-Proof bij het creëren van een duidelijk kader in het begeleiden van jongvolwassenen in precair verblijf.

De krijtlijnen van Future-Proof:

- 1) Doelgroep: omdat het denkproces rond toekomstoriëntering vaak pas op gang komt wanneer meerderjarigheid dichterbij komt, wordt de focus gelegd op jongeren die bij aanmelding minstens 17 jaar zijn en een (eerste) negatieve beslissing hebben gekregen op hun asielpprocedure.
- 2) Housing First model binnenbrengen:

Recente initiatieven tonen de grote meerwaarde aan van het housing first model. Wat we meenemen uit evaluaties van verschillende initiatieven door Housing First Belgium en Housing First Europe is dat mensen die geen degelijke woning hebben meer bezig zijn met overleven dan met het opbouwen van een toekomst. Zonder een goede basis blijkt het heel moeilijk om te focussen op de toekomst, wat leidt tot uitzichtloze situaties.

Ook met mensen zonder wettig verblijf werden, onder andere in Nederland, de voorbije jaren initiatieven opgestart die uitgaan van het idee dat werken aan een duurzame oplossing het best vertrekt vanuit een integrale en individuele aanpak waarbij voorzien wordt in huisvesting én begeleiding. Met hun bed, bad,

brood én begeleiding-principe (BBB+) halen steden zoals Groningen en Utrecht sinds 2013 erg goede resultaten in het begeleiden naar een duurzaam toekomstperspectief.

Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat huisvesting een essentiële vereiste is om jongeren in precair verblijf terug in hun kracht te zetten en weerbaarder te maken voor de toekomst. Het geeft de jongeren de nodige rust, veiligheid en ruimte om in een vertrouwensrelatie te kunnen stappen, alvorens het proces rond toekomstoriëntering kan gefaciliteerd worden. Dit kader moet de voorwaarden creëren om samen met de jongeren over hun toekomstmogelijkheden na te denken en de capaciteiten en vaardigheden die nodig zijn voor een nieuw toekomstperspectief te versterken.

Ook voor deze jongeren moet op maat gekeken worden welke woonvorm het best passend is bij zijn ondersteuningsnoden en wensen. Oranjehuis vzw biedt een breed scala aan woonvormen aan en zoekt, samen met de jongere, naar de best passende match. Praktische beslommeringen in het hier en nu (zoals het zoeken naar huisvesting op de huurmarkt) moeten evenwel vermeden worden, omdat dit een toekomstgerichte benadering ondermijnt.

Minor Ndako vzw trekt sterk de kaart van een KWE: de eerste resultaten tonen aan dat jongeren meerwaarde ondervinden van samen te wonen met lotgenoten en dat dit hen kan helpen om in beweging te komen bij hun opdracht om een duurzaam toekomstperspectief uit te bouwen. De mogelijkheid om een intensieve individuele begeleiding te koppelen aan groepsbegeleiding is ook een grote troef: naast een individuele begeleider die samen met de jongere een toekomstplan uitwerkt, worden groepsgesprekken en infosessies ingezet in functie van toekomstoriëntering. De groepsgesprekken dienen jongeren in denkstand te brengen. Zowel bij de individuele begeleiding als bij de groepsgesprekken is het belangrijk om niet alleen gebruik te maken van de expertise 'in huis' alsook van expertise bij partners.

3) Een begeleidingsmodel gericht op doorgedreven toekomstoriëntering:

Er wordt gestreefd naar een integrale begeleiding met focus op toekomstoriëntering (cf. 4 pistes). Net zoals voor elke jongere in de jeugdhulp is een vertrouwelijke relatie met een begeleider essentieel om diepgang in de begeleiding te krijgen; om het mandaat te krijgen om met de jongere te werken rond verleden, heden en toekomst. Dit staat echter op scherp omdat internationaal onderzoek aantoonde dat jongeren in dreigende illegaliteit vaak van de radar verdwijnen en een groot wantrouwen hebben naar justitie en hulpverlening. Het moeilijke (vlucht)traject heeft er bij veel jongeren voor gezorgd dat het basisvertrouwen in zichzelf, de maatschappij en 'het systeem' geschonden is.

Tijdens een begeleidingstraject worden alle levensdomeinen in kaart gebracht (netwerk/hulpbronnen (cf. infra), gezondheid, dagbesteding/activering,) en wordt er bijkomend hard ingezet op toekomstperspectief. Het is een belangrijke taak van de individuele begeleider om samen met de jongere op zoek te gaan naar hulpbronnen in de omgeving van de jongere die hem kunnen helpen om zijn behoeften te vervullen. Het is belangrijk om het gehele sociale netwerk van de jongere te betrekken en in te schakelen waar mogelijk. Het is belangrijk om het familiale netwerk in het land van herkomst (of daarbuiten) te betrekken. Veel jongeren zijn verbonden door een loyaliteitsband met hun familie. Ze maken een deel uit van hun identiteit en hebben vaak een grote impact op de toekomstplannen van de jongeren. M.a.w. in de zoektocht naar een duurzaam perspectief is contextgericht werk essentieel.

In het reflectieproces worden migratiedoelstellingen gedurende verleden, heden en toekomst in kaart gebracht en verbonden. De jongeren worden gestimuleerd om de doelstellingen opnieuw vorm te geven in het licht van hun meervoudige identiteit. Het is de jongere zelf die beslist over zijn toekomstplan. De rol van de begeleider is het op gang brengen en verder ondersteunen van het proces van zelfreflectie en eventuele denkfouten samen bloot te leggen. Begeleiding wordt ingezet om zicht te krijgen op de barrières die een

duurzaam toekomstperspectief in de weg staan en om strategieën te bedenken om die barrières weg te werken.

Samen met de jongere wordt er op basis van een haalbaar en zinvol perspectief ingezet op een realistisch toekomstplan, opgemaakt met concrete tussenstappen. De wensen en behoeften van de jongere staan centraal. Vanuit een krachtgerichte aanpak worden jongeren gezien als experts van hun eigen leven. Door hen actief mee te nemen in het begeleidingsplan worden jongeren in hun kracht gezet en krijgen ze (terug) het gevoel regie te hebben over het eigen leven. De jongeren gaan op zoek naar wat hen energie en kracht geeft en wie hen kan ondersteunen om dit plan te bewerkstelligen.

Binnen de begeleiding wordt eveneens gefocust op zelfredzaamheid en het installeren van een zinvolle dagbesteding in functie van het toekomstproject. Afhankelijk van het concrete toekomstplan wordt de jongere geactiveerd en ondersteund om vaardigheden te ontplooiën die hem kunnen helpen in zijn toekomst. Door samen na te denken over hun migratieproject worden jongeren terug in beweging gebracht en, binnen het wettelijk kader, wordt op zoek gegaan naar een gepaste dagbesteding. Voorbeelden hierbij zijn een (deeltijds) schooltraject, een alternatief traject op maat in functie van terugkeer, vrijwilligerswerk,...

Het leven in een context van continue stress (veroorzaakt door premigratie, migratie en postmigratie) waar niet-begeleide minderjarigen mee te maken krijgen, kan ervoor zorgen dat jongeren niet de mentale ruimte hebben om in beweging te komen. Daarom is het ook essentieel om het psychotherapeutische luik invulling te geven. Hiervoor wordt idealiter samengewerkt met experts in dit domein.

Daarnaast wordt ook de juridische situatie in kaart gebracht: welke stappen werden er in het verleden genomen; waarom werden eerdere aanvragen afgewezen; heeft de jongere de beslissingen begrepen; zijn er nog juridische mogelijkheden;.... Vaak zijn jongeren met een precair verblijfsstatuut slecht geïnformeerd over hun situatie en hun mogelijke toekomstopties of hebben ze tegenstrijdige informatie gekregen. Dit zorgt enerzijds voor frustratie, maar eveneens voor valse hoop. Beroep kunnen doen op een poule van vaste advocaten met de nodige expertise en ervaring in het vreemdelingenrecht is aangewezen. Het verstrekken van eenduidige informatie op maat, en door agency en inspraak aan de jongere te geven, zorgt voor een betere acceptatie van de beslissing en bereidheid om na te denken over alternatieve toekomstperspectieven.

Minstens driemaandelijks staat een evaluatie op het programma waarbij samen met de jongere gekeken wordt naar de actuele situatie en welke stappen er de komende periode gezet moeten worden in het kader van toekomstoriëntering. De basisvraag is altijd: waar wil de jongere op inzetten en hoe zal hij dit realiseren? Na 1 jaar volgt een eindbespreking waarbij nazorg ook een belangrijk onderdeel is.

Nazorg wordt als een erg belangrijk onderdeel van een begeleidingstraject beschouwd omdat de begeleider na de uitstroom een veilige haven en een aanspreekpunt blijft waar de jongere terecht kan bij vragen.

4) Begeleidingsduur van 1 jaar als goede praktijk:

Het is belangrijk dat jongeren volledig achter hun keuze staan om in te stappen in het intensieve en integrale traject. Binnen Future-Proof wordt een bewuste keuze gemaakt voor een begeleidingsduur van 1 jaar. Duidelijkheid, veiligheid en voorspelbaarheid zijn kernprincipes die meer dan ooit noodzakelijk zijn voor jongeren in precair verblijf. Dit voorkomt valse hoopverlening. De praktijk toont aan dat een beperkte en vooraf aangekondigde duurtijd ervoor kan zorgen dat sneller de essentie binnen een begeleidingstraject bereikt wordt. De effectiviteit wordt versterkt omdat op korte tijd veel stappen vooruit worden gezet.

De keuze om jongeren in precair verblijf te ondersteunen in het nadenken over hun toekomst brengt heel wat ethische vraagstukken bij begeleiders met zich mee. Hoelang kan een jongere kwaliteitsvol ondersteund worden? Wanneer wordt een traject idealiter afgerond? Wat zijn criteria om deze beslissing te maken? Ook

hier is grote vraag naar duidelijkheid en houvast in het bejegenen van deze jongeren. Dit wordt gecreëerd door een begeleidingsduur van 1 jaar voorop te stellen.

We denken dat de voorgestelde begeleidingsduur anders kan zijn bij pleegzorgsituaties waar jongeren doorgaans in het pleeggezin geïntegreerd zijn en ook door het pleeggezin zelf ondersteund worden bij hun overgang naar zelfstandigheid. De duur van dit traject kan dan ook mogelijks langer zijn dan 1 jaar. Maar ook hier lijkt het aangewezen om vanuit de begeleiding een duidelijke planning samen met het pleeggezin en de jongere af te spreken.

5) Bijschakelen:

Het 2 jaar durend innovatief project heeft de noodzaak aangetoond om bij te schakelen met organisaties, elk vanuit hun eigen expertise: NGO's, burgerplatformen, Fedasil, Rode Kruis, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, IOM, DVZ, etc. Dit leidt tot partnerschappen en ondersteuning in het complexe mijnenveld van jongeren in precair verblijf.

Een lerend netwerk ontstaan vanuit de jeugdhulpactoren:

Het werken met jongeren zonder (zicht op) wettig verblijf is een uitdaging waar heel wat hulpverleners mee worstelen. Vele organisaties zijn dan ook zoekende in het werken met deze doelgroep. Naast een duidelijk kader, aangereikt door de overheid, vraagt het ook de nodige expertise om deze jongeren kwaliteitsvol te begeleiden.

Op vraag van de jeugdhulpsector is een dynamisch en actief lerend netwerk geïnstalleerd, getrokken door de medewerkers van Future-Proof, om ervaringen uit te wisselen en te komen tot methodieken, tools, samenwerkingen en good practices. Dit lerend netwerk wordt de komende maanden gecontinueerd.

Bronnen:

Bilaterale gesprekken met Prof. dr. Ilse Derluyn, het Kinderrechtencommissariaat, Rino Vandeputte, David Lowyck, dienst voogdij, Fedasil, Pleegzorg Vlaanderen,....

Weerslag van de innovatieve projecten van Oranjehuis vzw en Minor Ndako vzw

Zie voetnoten

(Deze visietekst is het resultaat van een reflectieproces met tal van partners in de jeugdhulp, onderbouwd met een wetenschappelijke en juridische toets)